

FICIL
RAISE THE BAR!

Nostāja Nr. 1

Ārvalstu investoru padomes Latvijā nostāja attiecībā uz makroekonomikas politikas jautājumiem

2021. gada 16. septembrī

Ievads

Nepieciešama pārdomāta, ilgtspējīga un investīcijas veicinoša politika

Latvijas ekonomika salīdzinoši sekmīgi ir pārvarējusi līdzšinējās Covid-19 pandēmijas radītās sekas, un pēc krituma pirmajā ceturksnī ir vērojamas pārliecinošas ekonomikas atjaunošanās pazīmes. Jūnijā ekonomikas noskaņojums ir uzlēcis līdz augstākajam līmenim pēdējo četrus gadu laikā, sasniedzot 105,6 punktus. Pateicoties labvēlīgajai ārējai konjunktūrai, eksports būs viens no izaugsmes virzītājiem. Tas uzturēs labu dzinuli apstrādes rūpniecības attīstībai.

Arī patēriņš turpinās atdzīvoties, tādēļ tirdzniecības izaugsme paātrināsies, bet pakalpojumos atjaunosies izaugsme. Situācija stabilizēsies arī visvairāk cietušajās – ēdināšanas un izmitināšanas, kā arī izklaides un atpūtas nozarēs. Tomēr, lai šīs nozares atkoptos pilnībā, būs nepieciešams ilgāks laiks, nekā prognozēts iepriekš, kā arī prognozējamāka epidemioloģiskā situācija būs prognozējamāka. Pēc gada sākumā novērotā apjoma samazinājuma būvniecībā aktivitāte nozarē turpmāk atkal strauji atjaunosies. Lejupslīde turpināsies transporta un uzglabāšanas nozarē.

Neskatoties uz atšķirīgo situāciju starp nozarēm, algu kāpums paātrināsies un bezdarbs saruks, kas veidos papildu spiedienu uz inflāciju un saasinās konkurētspējas jautājumus. Tas nozīmē, ka, neskatoties uz pozitīvajām ekonomikas izaugsmes perspektīvām, situācija nozarēs

un sabiedrības grupās saglabāsies nevienlīdzīga, veidojot arī atšķirīgu noskaņojumu un vērtējumu par ekonomikā notiekošo. Valdošā nenoteiktība uzliek pastiprinātu atbildību par izvērtas un tālredzīgas makroekonomiskās politikas īstenošanu, lai izvairītos no nevēlamām sekām valsts finansiālajai un ekonomiskajai stabilitātei ilgtermiņā.

FICIL atzinīgi novērtē Krišjāņa Kariņa valdības paveikto cīņā ar Covid-19, uzsākot un virzot vakcinācijas procesu, kā arī sniedzot atbalstu uzņēmējiem un iedzīvotājiem krīzes pārvarēšanā. FICIL izceļ valdības spēju īstenot nozīmīgas reformas izglītības sistēmā, panākt administratīvi teritoriālo reformu, kā arī uzsākt Ekonomisko lietu tiesas darbību. Pozitīvi vērtējams arī pieņemtais sen gaidītais jaunais Dzīvojamu telpu īres likums, kā arī pieņemtie grozījumi Dzīvokļa īpašuma likumā. Tāpat atbalstāmas iniciatīvas sociālo jautājumu risināšanā. Uzskatām, ka Covid-19 krīze ir ne tikai paātrinājusi noteiktas tendences esošajās, bet arī veido jaunas šķautnes starpvalstu konkurencē nākotnē. Tādēļ FICIL vēlas akcentēt vairākus virzienus un aktualitātes, lai nodrošinātu veiksmīgu pāreju uz ilgtspējīgu Latvijas ekonomikas izaugsmi.

Saturs

02

Ievads

04

Starptautiskās
konkurētspējas
stiprināšana

04

Proaktīva rīcība
pandēmijas seku
novēršanā

04

ANM līdzekļu
ieguldīšana
ilgtermiņa
attīstībā

05

Digitālā
transformācija

06

Darbaspēka
politikas
pārskatīšana

06

Nodokļu
sistēmas
paredzamība

Rekomendācijas

Starptautiskās konkurētspējas stiprināšana

Lai arī rādītāji, piemēram, iekšzemes kopprodukts (IKP) liecina, ka Latvija krīzi ir pārvarējusi veiksmīgāk nekā vidēji citas valstis eirozonā, un tuvāko gadu makroekonomikas izaugsmes prognozes sola spēcīgu izaugsmi (2021. gadā no 3-4 % un 2022. gadā 5 %), bažas rada jau noturīgā tendence attīstības tempu atpalicībā no Lietuvas un Igaunijas. Mūsuprāt, ir nepieciešams veikt visaptverošu situācijas un iemeslu izvērtējumu un rīkoties, lai novērstu atšķirību pastiprināšanos. Kaut ir vērojams uzlabojums, joprojām ir nepietiekams progress salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm ārējo investīciju projektu iniciēšanā, piesaistē un atbalstošas vides izveidē.

Proaktīva rīcība pandēmijas seku novēršanā

Covid-19 vīrusa paveidi pasaulē turpina izplatīties, kas nozīmē, ka infekcijas klātesamība saglabāsies kā viens no nozīmīgākajiem riskiem ekonomikai. Tas uztur augstu nenoteiktību, tādēļ uzņēmējdarbību atbalstoša politika būs vitāli svarīga arī turpmāk, īpaši eksportējošajiem uzņēmumiem. Atbalstam ir jāsauglabā elastīga pieeja gan laikā, gan nosacījumos. Atbalsts ir jāveido arvien izsvērtāks un mērķtiecīgāks, kas īpaši atbalstītu konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu.

Šajā kontekstā ir nepieciešams veidot prognozējamu rīcības plānu atbalstam uzņēmējiem, kuriem sarežģījumi uzņēmējdarbībā saglabāsies ilgāk par ierobežojumu režīmu maiņu. Tas ļaus izvairīties no nevēlamām maksātnespējas gadījumiem. Lai arī vakcinācija ir uzņēmusi labu tempu, pārskatāmā nākotnē iespējama šī tempa samazināšanās. Tas nozīmē, ka ir jāmeklē jaunas pieejas skeptiskāko iedzīvotāju uzrunāšanai, jo paredzams, ka rudenī vīrusa riski no jauna saasināsies. Tādēļ var prognozēt, ka pieejai, atspoguļojot vakcinācijas līmeni dažādos reģionos, ir jābūt atšķirīgai, pēc iespējas mazāk ierobežojot ekonomisko aktivitāti. Tas daudzās nozarēs uztur neskaidrību par nākotni. Pietrūkst arī uzticams un prognozējams nosacījumu un rīcības modelis ierobežojumu ieviešanai un atcelšanai, ar ko uzņēmēji varētu rēķināties.

ANM līdzekļu ieguldīšana ilgtermiņa attīstībā

Apjomīgais Eiropas Savienības (ES) finansējums palīdzēs atjaunoties investīcijām un izaugsmei kopumā. Aktuāls jautājums ir, cik efektīvi Latvija spēs ieguldīt Atvēršanās un noturības mehānisma (ANM) līdzekļus, kur primārai ir jābūt ilgtermiņa izaugsmes potenciāla vairošanai, lai ekonomika veiksmīgi pielāgotos nozīmīgākajiem izaicinājumiem – digitalizācijai un klimata pārmaiņu novēršanai. Tas noteiks Latvijas konkurētspēju pēc 3 - 5 gadiem un to, vai atšķirības starp kaimiņvalstīm izlīdzināsies vai tieši otrādi – pieaugs. Ir skaidrs, ka pieejamais ES finansējums mērķu sasniegšanai būs nepietiekams, tāpēc savlaicīgi ir jāuzsāk darbs pie atbalsta mehānismu finansējuma piesaistes. Īpaši tas attiecas uz mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) segmentu, kam veikt nepieciešamās investīcijas nosprausto mērķu sasniegšanai var izrādīties vissarežģītāk. Svarīgi ir arī izveidot atbilstošu uzraudzības mehānismu, kas sekotu mērķu izpildei, kā arī novērtētu finansējuma izlietojuma ilgtermiņa efektivitāti. No ANM izlietojuma plāna izriet, ka 40 % jeb 643,21 miljons eiro no ES tiks novirzīts privātā sektora projektu īstenošanai. Taču aptuveni 60 % jeb 1,15 miljardi eiro novirzīs publisko projektu īstenošanai. FICIL uzskata, ka iespēju robežās privātā sektora rīcībā novirzāmais finansējuma apjoms ir jāpalielina.

Viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir nodrošināt pēc iespējas vienmērīgāku investīciju pieplūdumu būvniecībā, lai pasargātu nozari no pārkaršanas riskiem. Tuvāko gadu laikā nozarē ieplūdis nozīmīgs investīciju apjoms. Atbilstoši Fiskālās disciplīnas padomes aprēķiniem no 1,82 miljardu eiro ES Atvēršanās fonda infrastruktūras projektiem tiks novirzīti 65 % no kopējām investīcijām. Tas apdraud nekustamā īpašuma nozares stabilitāti un perspektīvas, jo ārkārtīgi krass būvniecības izmaksu kāpums būs neizbēgams. Vienmērīgāka investīciju ieplūde ļaus samazināt svārstības nozarē un nodrošināt arī privātā sektora investīciju plānu īstenošanu.

Digitālā transformācija

Pandēmija ir pāātrinājusi uzņēmējdarbības modeļu un iedzīvotāju uzvedības izmaiņas. Tas ietver aktīvāku iepirkšanos internetā, skaidras naudas lietošanas mazināšanos, plašāku tehnoloģiju izmantošanu un darbu no mājām. Tam ir potenciāls samazināt izmaksas, palielināt produktivitāti un rentabilitāti. 2020. gadā Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksā (DESI) Latvija ir noslīdējusi līdz 18. vietai. Vājākais posms ir cilvēkkapitāls, kas Latviju ES valstu vidū ierindo 24. vietā. Latvija būtiski atpaliek digitālo tehnoloģiju integrēšanas ziņā. Sekas ir zema interneta pakalpojumu izmantošana, neskatoties uz kvalitatīvo infrastruktūru. Lai arī Latvija labākās pozīcijās atrodas attiecībā uz publiskajiem pakalpojumiem, valsts pārvaldes digitalizācijas un pakalpojumu sinhronizācijai ir jāvirzās raitāk, uzlabojot esošo procesu un procedūru pieejamību un ērtumu.

Būtisks faktors Latvijas gausajā digitālajā attīstībā ir fragmentētā digitalizācijas politika. Tā raisa nevajadzīgu publiskā sektora savstarpēju konkurenci par resursiem, finansējumu un atbalstu attīstības projektiem, kā arī neveicina harmonisku ilgtermiņa attīstību visas valsts līmenī. FICIL aicina valdību pacelt digitalizācijas jautājumus jaunā perspektīvā, noteikt tiem augstāku prioritāti, kā arī izveidot vienu centralizētu par valsts digitālās attīstības jautājumiem atbildīgo resoru.

Vienlaikus jāizceļ arī Latvijas iedzīvotāju digitālo prasmju trūkums. Latvijas ANM plānā ir noteikts mērķis palielināt to iedzīvotāju, kuriem ir vismaz digitālās pamatprasmes, īpatsvaru līdz 70 % 2027. gadā. FICIL uzsver, ka šī mērķa sasniegšanai ir nepieciešams detalizēts plāns ar skaidru iesaistīto pušu atbildību, izpildāmajiem uzdevumiem un mehānismiem progresa noteikšanai.

Jāuzsver arī Latvijas snieguma pasliktināšanās ES 2021. gada inovāciju reitingā. 27 valstu konkurencē Latvija ierindojas 25. vietā, nokļūstot starp tām valstīm, kuras tiek uzskatītas par inovāciju uzsācējām. Inovāciju veikspējas kritums salīdzinājumā ar 2020. gadu ir saistīts ar riska kapitāla ieguldījumu straujo kritumu (no 0,215 % līdz 0,019 % no IKP) un ar vidi saistītu tehnoloģiju attīstību (no 12,4 līdz 5,1). Arī inovāciju progress laika periodā no 2014. līdz 2021. gadam ir bijis salīdzinoši lēns, kas norāda uz nepieciešamu steidzamu rīcību seku novēršanai.

Darbaspēka politikas pārskatīšana

Darbaspēka trūkums jārisina, uzlabojot iedzīvotāju pārkvalifikācijas sistēmu. Ekonomikai atgūstoties, darbaspēka jautājumi strauji kļūst aktuāli. Jaunajos pēckrīzes apstākļos veidosies jauni uzņēmējdarbības modeļi ar intensīvāku fokusu uz tehnoloģiju lietojumu, tādēļ uzņēmējdarbības modeļu pārprofilēšana un darbaspēka kvalifikācijas celšana ir būtiska nepieciešamība. Straujajā digitalizācijas un robotizācijas laikmetā darbaspēka mūžizglītība un nemitīga kvalifikācijas paaugstināšana ir neatņemama saimnieciskās darbības sastāvdaļa, no kuras ieguvēji ir gan darbinieki, gan darba devēji.

Nepieciešami pētījumos balstīti lēmumi par esošo cilvēkresursu kapacitāti un darba tirgū nepieciešamajām prasmēm, lai pielāgotu izglītības programmas un apmācības. Attīstot darbaspēka pārkvalifikācijas un pārprofilēšanas politiku sadarbībā ar darba devējiem, tiks veicināta efektīvāka cilvēku iesaisti darba tirgū. Darbinieku pārkvalifikācijai būs nozīmīga loma sociālā budžeta sloga mazināšanā un nevienlīdzības mazināšanā. Nepieciešami efektīvāki risinājumi reģionālās mobilitātes veicināšanai (dienesta viesnīcu un īres mājokļu izbūve, darbinieku ceļa un mājokļa izmaksu neaplikšana ar nodokļiem).

Arī šajā jomā centralizētas atbildības noteikšana ir būtisks priekšnosacījums veiksmīgām pārmaiņām. Šobrīd darbaspēka pārkvalifikācijas jomā pastāv ļoti sadrumstalota pārvaldība, kas noved pie dažādu, savstarpēji nesalāgojamu prioritāšu izvirzīšanas un

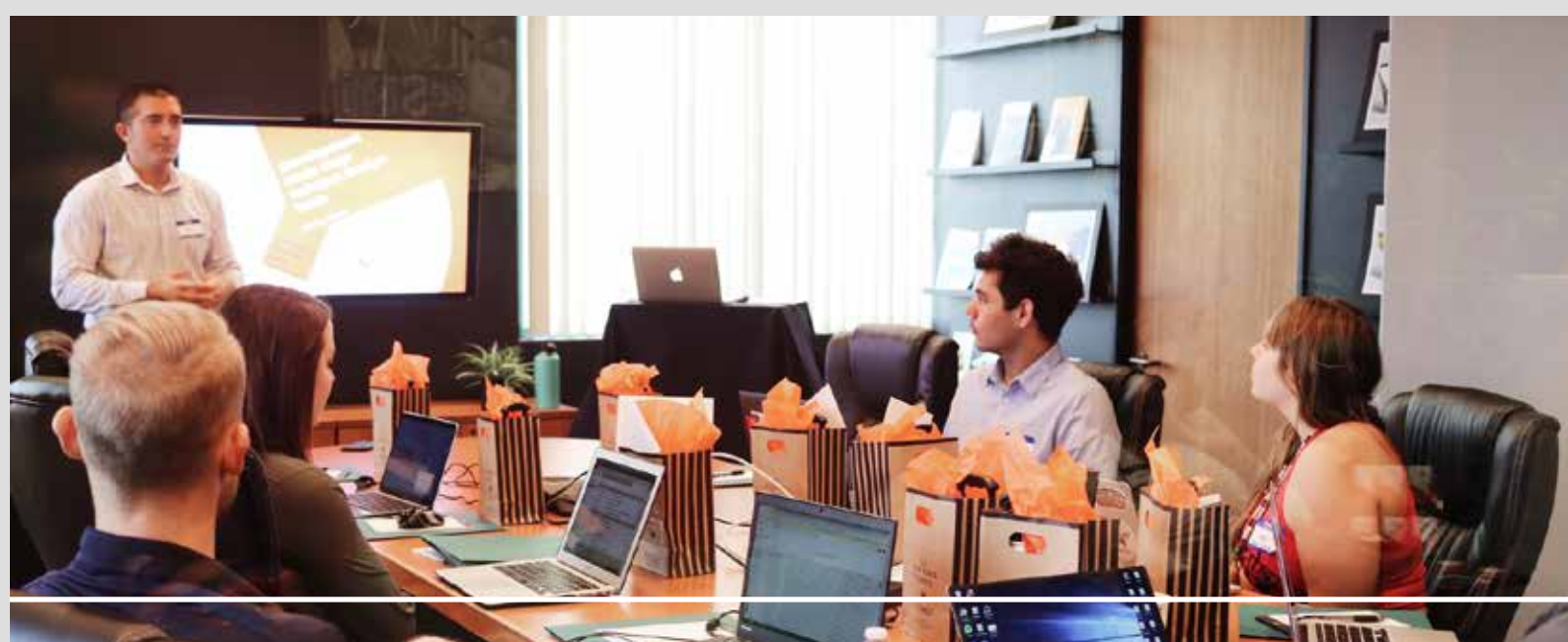
atbildības trūkuma pār sasniedzamajiem rezultātiem. FICIL aicina veidot centralizētu kompetences centru, kā piemēru izvirzot Nodarbinātības valsts aģentūras funkciju paplašināšanu.

Nodokļu sistēmas paredzamība

Izmaiņām nodokļu sistēmā ir jābūt izsvērtām un labi sagatavotām. FICIL atbalsta šogad ieviestās nodokļu reformas galvenos uzstādījumus. Tomēr, mūsuprāt, veiktā reforma ir nepilnīga un ir nepieciešama tās pilnveide, tai skaitā jautājumos, kas skar nepilna laika nodarbinātību. Ņemot vērā darbinieku trūkumu, ir jārada labvēlīgi apstākļi to iesaistei darba tirgū.

Tāpat ir potenciāls sistēmu veidot caurskatāmāku un vienkāršāku, kas uzlabos arī vispārējo vērtējumu par nodokļu sistēmu un valsti. Investori vēlētos redzēt ilgāka termiņa valsts nodokļu stratēģiju, uz kuru tie varētu paļauties, izsverot savus investīciju plānus, un kura tiktu stingri ievērota, veicot jebkādas nodokļu izmaiņas. Tāpat investori sagaida plašāku sabiedrības iesaisti nodokļu izmaiņu plānošanā un savlaicīgu sabiedrības informēšanu par plānotajām iniciatīvām.

Tālāka nodokļu uzskaites un nomaksas digitalizācija veicinās sistēmas efektivitāti un nomaksas efektivitāti. Joprojām neizmantots potenciāls ir valsts pakalpojumu, atbalsta pasākumu un pasūtījumu pieejamība, kas sasaistīti ar nodokļu nomaksas kritērijiem.

Nostāja Nr. 1

Ārvalstu investoru padomes Latvijā nostāja attiecībā uz makroekonomikas politikas jautājumiem

FICIL ir nevalstiska organizācija, kas apvieno 38 lielākos ārvalstu uzņēmumus no dažādām nozarēm, 10 ārējās tirdzniecības palātas, Francijas ārējās tirdzniecības konsultantus un Rīgas Ekonomikas augstskolu (SSE Rīga). FICIL misija ir uzlabot Latvijas uzņēmējdarbības vidi un konkurētspēju ārvalstu investīciju piesaistē, izmantojot tās biedru pieredzi un zināšanas, lai sniegtu rekomendācijas valdībai

www.ficil.lv